

Darba grupa Tiesu efektivitātes stiprināšanai

RĪCĪBAS PLĀNS

Tieslietu padomes stratēģijas 2021. - 2025. gadam 3. rīcības virzienā "Efektīva un kvalitatīva tiesu vara" minēto uzdevumu īstenošanai

I. Ievads

Ņemot vērā Tieslietu padomes lomu tiesu sistēmas efektivitātes stiprināšanā un tiesu darba organizācijas pilnveidošanā, 2021.gada 14. jūnijā Tieslietu padome izveidojusi darba grupu Tiesu efektivitātes stiprināšanai (lēmums Nr. 55), kurai uzdots līdz 15.oktobrim informēt par rīcības plāna izstrādi Tieslietu padomes darbības stratēģijas 2021.-2025. gadam 3. rīcības virzienā "Efektīva un kvalitatīva tiesu vara" minēto uzdevumu īstenošanai, rekomendējot prioritātes.

Darba grupas sastāvs:

Zigmunds Dundurs (darba grupas vadītājs) – Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas tiesas tiesnesis;
Aija Āva – Kurzemes rajona tiesas priekšsēdētāja;
Jānis Bordāns – tieslietu ministrs (uz pilnvarojuma pamata Inita Ilgaža – Tieslietu ministrijas valsts sekretāra vietniece tiesu jautājumos);
Jānis Rozenbergs – Latvijas Zvērinātu advokātu padomes priekšsēdētājs;
Juris Stukāns – ģenerālprokurors.

II. Tieslietu padomes iesaiste tiesu varas efektivitātes un kvalitātes jomā

Tiesu varas efektivitātes un kvalitātes jautājumiem Tieslietu padome savas kapacitātes un pilnvaru robežās pievērsusies vairākkārt.

Pielikums: Pārskats par Tieslietu padomes rīcību tiesu varas efektivitātes un kvalitātes jautājumos (2016 – 2021).

III. Tieslietu padomes stratēģijā noteiktie rīcības virzieni, tostarp prioritārie

Tieslietu padomes stratēģijā minēti šādi virzieni:

"3. Efektīva un kvalitatīva tiesu vara

Mērķis: Efektīva, ērta, savlaicīga, sabiedrībai saprotama un pieejama tiesu sistēma.

Šā mērķa īstenošanai Tieslietu padome prioritāri pievērsīsies šādiem uzdevumiem:

3.1. apzināt spriedumu kvalitātes nodrošināšanai un pastāvīgai uzlabošanai būtiskos faktoros un sniegt redzējumu par problēmsituāciju risinājumu;

3.2. pastāvīgi uzraudzīt un izvērtēt lietu izskatīšanas termiņus un tiesu sistēmas resursu pietiekamību saprātīgu tiesvedības termiņu nodrošināšanai;

3.3. vērtēt tiesu sistēmas darba efektivitāti un piekļuves tiesām garantiju ievērošanu, it īpaši pievērsoties tiesu teritoriālās reformas rezultātiem un tās ietekmei uz tiesu sistēmas darbību, kā arī tālāku soļu nepieciešamībai;

3.4. rosināt diskusiju par tiesnešu kārtējās novērtēšanas procesa pilnveidošanu, nodrošināt vispusīgāku un objektīvāku vērtēšanu;

3.5. veicināt tiesu sistēmas darbu atvieglojošus digitalizācijas procesus;

3.6. attīstīt tiesnešu specializācijas standartus;

- 3.7. proaktīvi veicināt problēmu apzināšanu tiesu sistēmā;
- 3.8. nodrošināt saikni ar tiesu priekšsēdētājiem;
- 3.9. veicināt vienotas tiesu darbinieku vērtēšanas metodikas un tai piesaistītas vienotas atbildības sistēmas izveidošanu.”

IV. Darba grupas identificētie prioritārie rīcības virzieni

1. TIESNEŠU NOSLODZES IZLĪDZINĀŠANA LATVIJĀ – INSTITUCIONĀLIE RISINĀJUMU MODEĻI

1.1. Nodrošināt pietiekamus rīkus un efektīvu to izmantošanas praksi lietu sastrēgumu operatīvai risināšanai

Veicamie uzdevumi:

- 1.1.1. *Veikt analīzi par iespēju daļēji reformēt krimināllietu piekritības kārtību, paplašinot lietas iesniegšanas un izskatīšanas tiesā teritoriālo piekritību;*
- 1.1.2. *Apzināt iespējamās nepilnības procesuālajos likumos un to piemērošanā saistībā ar lietu nosūtīšanu citai tiesai lietas ātrākai izskatīšanai (Kriminālprocesa likuma 445. panta pirmās daļas 1.punkts, kā arī Civilprocesa likuma 32.¹ pants), kā arī veikt analīzi par lietas nosūtīšanas citai tiesai instrumenta ietekmi uz lietas dalībniekiem (tiesas pieejamība, resursu lietderīga izmantošana, videokonferences režīma piemērošana);*
- 1.1.3. *Izvērtēt tiesu priekšsēdētāju iesaisti tiesnešu darba organizācijā, tajā skaitā veikt analīzi par tiesas priekšsēdētājiem likumā noteikto kompetenču izmantošanu attiecībā uz lietu termiņu pārvaldību un tiesnešu noslodzes vadību.*

Balstoties uz analīzes rezultātiem, izsvērt šādu aktivitāšu veikšanu:

- a) Izstrādāt Tieslietu padomes vadlīnijas tiesu priekšsēdētājiem – labās prakses ieviešanai tiesas pārvaldības jomā;
- b) Veikt tiesu priekšsēdētājiem praktisko semināru par normatīvajos aktos paredzēto instrumentu būtību un nozīmi lietu izskatīšanas termiņu uzlabošanai;
- c) Izstrādāt grozījumus normatīvajos aktos, daļēji reformējot lietu piekritības kārtību;
- d) centralizēt lietu sadales sistēmu starp Rīgas tiesu apgabala tiesām (Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas tiesa, Rīgas pilsētas Latgales priekšpilsētas tiesa, Rīgas pilsētas Pārdaugavas tiesa, Rīgas rajona tiesa) – viena kanceleja.

1.2. Izvērtēt Latvijā veiktās tiesu teritoriālās reformas rezultātus un tālākās attīstības iespējas

Veicamie uzdevumi:

- 1.2.1. *Noskaidrot iesaistīto institūciju viedokli par īstenotās teritoriālās reformas plusiem un mīnusiem (tiesu priekšsēdētāji, advokatūras, prokuratūras, policijas pārstāvji);*

- 1.2.2. *Veikt salīdzinošu izpēti par pirmās instances tiesu organizācijas modeli valstī (citu Eiropas valstu pieredze, kā arī Administratīvās rajona tiesas pieredze);*
- 1.2.3. *Izvērtēt reformas ietekmi uz tiesnešu noslodzes izlīdzināšanu (pirms un pēc reformas), kā arī uz resursu ietaupījumiem (izdevumi tiesām (personāla resursi – darbinieku skaits, telpas, aprīkojums, transports u.c.) un iesaistītajām institūcijām pirms un pēc reformas);*
- 1.2.4. *Izvērtēt zemesgrāmatu nodaļu tiesnešu integrācijas rajona (pilsētas) tiesās reformas rezultātus.*

Balstoties uz analīzes rezultātiem, izsvērt nepieciešamību turpināt teritoriālo reformu (iespējamie varianti) šādos institucionālo risinājumu virzienos:

- a) Rajona (pilsētas) tiesu skaits Latgalē – viena vai divas (Rēzekne un Daugavpils);
- b) Rajona (pilsētas) tiesu skaits Rīgā un tās apkārtnē: vairākas vai viena – Rīgas pilsētas tiesa ar centralizētu lietu sadales sistēmu (apvienotas: Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas tiesa, Rīgas pilsētas Latgales priekšpilsētas tiesa, Rīgas pilsētas Pārdaugavas tiesa, Rīgas rajona tiesa);
- c) Apgabaltiesu skaits Latvijā: saglabāt esošo skaitu vai samazināt (piemēram, rosināt diskusiju izveidot vienu vispārējās jurisdikcijas apgabaltiesu Latvijā);
- d) Attīstīt bijušo zemesgrāmatu nodaļu tiesnešu iesaisti tiesas funkciju realizācijā.

1.3. Nodrošināt sabalansētu Ekonomisko lietu tiesas noslodzi

Veicamie uzdevumi:

- 1.3.1. *Veikt analīzi par Ekonomisko lietu tiesas esošo noslodzi un tās prognozēm, kā arī tiesas kapacitāti (tajā skaitā, novērtēt likumā noteikto termiņu izpildi u.c.);*
- 1.3.2. *Izvērtēt Ekonomisko lietu tiesā ienākošo lietu skaita balansu salīdzinājumā ar citām pirmās instances tiesām.*

Balstoties uz analīzes rezultātiem, izsvērt nepieciešamību koriģēt:

- a) Tiesnešu skaitu tiesā un tam atbilstošo infrastruktūru (skatīt kontekstā ar Rīcības plāna 2.1. punktu);
- b) Tiesā izskatāmo lietu kategorijas.

2. OPTIMĀLS UN EFEKTĪVS TIESU SISTĒMAS PERSONĀLA MODELIS

2.1. Izstrādāt tiesnešu resursu pārdales metodoloģiju, lai pielāgotu tiesnešu amata vietu skaitu faktiskajai nepieciešamībai – ienākošo lietu skaitam

Veicamie uzdevumi:

- 2.1.1. *Veikt izvērtējumu pēc būtības par tiesnešu amata vietu nepieciešamību un vakanču aizpildīšanu rajona (pilsētas) tiesās un apgabaltiesās;*
- 2.1.2. *Veikt izvērtējumu pēc būtības par tiesnešu amata vietu nepieciešamību un vakanču aizpildīšanu Augstākajā tiesā;*
- 2.1.3. *Veikt salīdzinājumu par tiesu apgabālā ienākošo lietu skaitu (gadā) un tiesnešu izskatīto lietu kategorijām (uzskaites kvalitatīvā analīze);*
- 2.1.4. *Izvērtēt (uz konkrētu piemēru bāzes) tiesnešu faktisko noslodzi dažādās tiesās;*
- 2.1.5. *Veikt izvērtējumu par pastāvošo tiesnešu specializācijas modeli;*

- 2.1.6. *Analizēt faktiskās iespējas nākotnē nepieciešamības gadījumā veikt tiesu atrašanās vietu samazināšanu/ paplašināšanu (ēku, telpu pieejamība);*
- 2.1.7. *Apkopot informāciju par sagaidāmajām tiesnešu vakancēm triju līdz piecu gadu perspektīvā.*

Balstoties uz analīzes rezultātiem, izsvērt šādu reformu ieviešanu:

- a) Sagatavot optimālo tiesnešu resursu izvietojuma modeli, pielāgojot amata vietu skaitu un ģeogrāfisko izvietojumu faktiskajai nepieciešamībai;
- b) Sagatavot tiesnešu resursu pārdales metodoloģiju, lai sasniegtu optimālo izvietojuma modeli;
- c) Savlaicīgi plānot tiesu namu un telpu pielāgošanu nākotnē prognozētajam cilvēkresursu skaitam – izsvērt nepieciešamo tiesu darbinieku skaitu.

2.2. Nodrošināt tiesnešu atlases procesa efektivitāti

Veicamie uzdevumi:

- 2.2.1. *Aktualizēt tiesnešu atlases kārtības (gan pirmās instances, gan apgabaltiesu), īpaši pievēršot uzmanību atlases ilgumam un veicot ex-post analīzi par tiesnešu atlases procesa efektivitāti;*
- 2.2.2. *Izvērtēt grozījumu likuma "Par tiesu varu" 75. un 77. pantā nepieciešamību, izslēdzot iespēju uzdot tiesnesim pildīt pienākumus citā tiesā uz laiku tiesneša vakances gadījumā. Tādējādi tiesneša aizstāšanu paredzot tikai gadījumos, kad tiesnesis atrodas pagaidu prombūtnē.*

Balstoties uz analīzes rezultātiem, nepieciešamības gadījumā:

- a) koriģēt tiesnešu atlases konkursa kārtību un pārbaudījumu saturu (jautājumi, vērtēšanas kritēriji), lai nodrošinātu līdzsvaru starp kvalitāti un efektivitāti;
- b) Izstrādāt grozījumus likuma "Par tiesu varu" 75. un 77. pantā.

2.3. Pilnveidot tiesneša atbalsta personāla organizatorisko modeli

Veicamie uzdevumi:

- 2.3.1. *Apkopot un analizēt pastāvošo situāciju tiesas atbalsta personāla jomā (kvantitatīvi un kvalitatīvi);*
- 2.3.2. *Apkopot informāciju par tiesu sistēmas vajadzībām attiecībā uz tiesas atbalsta personālu (kvalifikācija, apjoms), lai atslogotu un efektīvizētu tiesneša laika resursus.*

Balstoties uz analīzes rezultātiem:

- a) Sniegt konkrētus priekšlikumus tiesnešu atbalsta resursu stiprināšanai (piemēram, ieviešot jaunu amatu – tiesas jurists);
- b) Tiesnešu atbalsta personālam pēc nepieciešamības piedāvāt attālinātā darba risinājumus, kā arī elastīgus darba nosacījumus.

3. SPRIEDUMU KVALITĀTES NODROŠINĀŠANA

3.1. Spriedumu kvalitātes kritēriji (formas un satura kvalitātes kritēriji)

Veicamie uzdevumi:

- 3.1.1. *Izvērtēt līdzšinējo praksi (tostarp ārvalstu) tiesas spriedumu taisīšanā;*
- 3.1.2. *Veikt apkopojumu par Tiesnešu kvalifikācijas kolēģijas (TKK) secinājumiem par tiesnešu novērtēšanā pielietoto metodoloģiju spriedumu kvalitātes izvērtēšanā.*

Balstoties uz analīzes rezultātiem, nepieciešamības gadījumā:

- a) attīstīt un paplašināt praktiskas vadlīnijas un mācības pirmās instances tiesām par spriedumu saturu (aprakstošā daļa, izklāsta detalizētības pakāpe);
- b) rosināt koriģēt tiesnešu novērtēšanas veidlapu, mainot novērtēšanas kritērijus (atbilstoši katrā tiesu instancē skatāmo lietu un tiesneša lomas specifikai).

4. TIESU DARBA ORGANIZĀCIJA

4.1. Tiesas sēžu plānošana un darba efektivizācija

Veicamie uzdevumi:

- 4.1.1. *Veikt analīzi par krimināllietu izskatīšanas nepārtrauktības principa ieviešanas (atjaunošanas) ieguvumiem un trūkumiem mūsdienu apstākļos;*
- 4.1.2. *Veikt pētījumu par lietu izskatīšanas ieilgšanas iemesliem (tostarp par tiesas sēžu atlikšanas praksi);*
- 4.1.3. *Paredzēt atbilstošu digitālo rīku pieejamību tiesnešu darbam ar e-lietu maksimāli efektīva tiesas darba nodrošināšanai;*
- 4.1.4. *Apzināt līdzšinējo tiesu praksi videokonferences režīma pielietošanā, tostarp noskaidrojot iemeslus, kas traucē plašākai videokonferenču pielietošanai (tiesnešu, prokuroru, advokātu pieredzes apkopojums).*

Balstoties uz analīzes rezultātiem, nepieciešamības gadījumā:

- a) Apstiprināt trīspusēju nostāju (advokatūras – prokuratūras – tiesu) par tiesas sēžu norises efektivitātes mehānisma uzlabošanu valstī;
- b) Attīstīt un veicināt rakstveida tiesas procesa piemērošanu gadījumos, kad mutvārdu tiesas sēdes objektīvi nesniedz ieguldījumu lietas kvalitatīvai izskatīšanai.

4.2. Lietu sadales algoritma uzlabošana

Veicamie uzdevumi:

- 4.2.1. *Izvērtēt Tiesu administrācijas veiktā ārvalstu projekta pirmos rezultātus par “lietu svēršanas” faktisko nozīmi lietu sadales izlīdzināšanā;*
- 4.2.2. *Veikt IT risinājumu analīzi, samērojot tiesnesim ienākošo lietu skaitu ar lietu izskatīšanas tempu, izveidojot vienotus principus un kārtību.*

Balstoties uz analīzes rezultātiem, nepieciešamības gadījumā:

- a) Izstrādāt uz praktiskiem piemēriem balstītu rokasgrāmatu par TIS reģistrējamo lietu kategorijām, vienādojot statistikas kvalitāti;

- b) Tiesu priekšsēdētājiem uzsākot amata pienākumu pildīšanu, Tiesu administrācijai veikt apmācību par IT rīku pielietojumu tiesas darba organizēšanā.

4.3. Objektīvas, kvalitatīvas statistikas par tiesu, tiesnešu noslodzi krimināllietās, civillietās, administratīvajās lietās, kas atspoguļo reāli pastāvošo situāciju, pieejamība un regulāra analīze

Veicamie uzdevumi

- 4.3.1. *Veikt ex post analīzi par pēdējos gados veikto grozījumu procesuālajos normatīvajos aktos faktisko piemērošanu;*
- 4.3.2. *Veikt situācijas analīzi par pastāvošo praksi TIS rādītāju uzskaitē (procesuālo dokumentu reģistrācijas prasības, to ievade sistēmā dažādās tiesās);*
- 4.3.3. *Informēt Tieslietu padomi un tiesu priekšsēdētājus pirms e-lietas ieviešanas (līdz 30.11.2021.) par e-lietas praktiskās pielietošanas iespējām;*
- 4.3.4. *Novērst TIS rīka efektivitātes un pārskatāmības trūkumus, lai radītu iespēju katram tiesas priekšsēdētājam un Tieslietu padomei patstāvīgi un pārskatāmi piekļūt nepieciešamajiem statistikas datiem (bez nepieciešamības individuāli formulēt pieprasījumu TA darbiniekam).*

Balstoties uz analīzes rezultātiem, nepieciešamības gadījumā:

- a) Noteikt konkrētus statistikas rādītājus, pēc kuriem iespējams pārskatāmi un operatīvi veikt tiesu darba efektivitātes salīdzinājumu;
- b) Veikt regulāru, uz prakses piemēriem balstītu tiesnešu apmācību par tiesneša darba organizāciju un optimizāciju;
- c) Izvērtēt cēloņus ilgstoši (10 un vairāk gadi) pirmajā instancē neizskatītajām lietām.